

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№6

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 227 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-iyunda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni shakllantirishda xitoy va rossiya investitsiyalarining qiyosiy tahlili.....	20
Malikov Numonjon Kamalovich	
Raqamli texnologiyalarning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri.....	26
Sherzod Rajabov, Istora Abdusalomova	
Reducing inequality through human capital development: a comparative analysis of policies in the european union and uzbekistan.....	30
Iloxomjonov Jaxongir Alisher o'g'li	
Hududiy raqamli infratuzilmaning xizmat ko'rsatish sektoriga ta'siri: samarqand viloyati misolida.....	39
Musinov Dilshod Sultanovich	
Ways to improve quality in hotels through digital technologies.....	44
N.A. Rakhmonova	
Проблемы и пути внедрения механизма налогового стимулирования центров инновационного роста нового узбекистана.....	48
Умаров Б. С.	
Влияние протекционистской политики на инвестиционные стратегии промышленных предприятий.....	55
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Fiskal siyosat tahlili: aholi bandligi; aholi daromadlari; soliqqa tortish.....	61
Isroilov Boxodir Ibragimovich, Navruzova Farog'at Abdihamid qizi	
Problems in entrepreneurial potential development: a comprehensive analysis of contemporary barriers and challenges.....	67
Baxtiyor Xabibullayev Abdulvoxid o'g'li	
Tijorat banklarida aholi omonatlarining jozibadorligini oshirishning metodologik asoslari va amaliy yo'nalishlari.....	73
Xakimov Zoxid Norbo'tayevich	
To'lov aylanmasining mohiyatini aniqlashda to'lov va to'lov oqimlarining roli.....	78
I.F.Sayfiddinov	
Moliyaviy inklyuzivlikni ta'minlovchi samarali soliq siyosati.....	83
Artikov Ne'matulla Abdusalamovich	
Youth, digital finance, and the gig economy in uzbekistan.....	86
Akmal Boymurodov	
Aktiyadorlik jamiyatlari korporativ boshqaruvda qaror qabul qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari.....	91
Xabibullaeva Shirinxon Tohir qizi	
В условиях трансформации обеспечение развитие образования и нуки в сфере подготовки управленческих кадров.....	98
Суюнов Дилмурод Холмурадович	
Ипотечное кредитование как инструмент социальной политики в узбекистане.....	104
Базарова Нигора Равшановна	
Kichik biznes subyektlari tomonidan hudud aholisi bandligini ta'minlashning ijtimoiy va iqtisodiy natijalari.....	110
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Kichik korxonalar istiqbolli hududlarda sanoat ishlab chiqarish holati dinamikasi.....	114
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
Banklarning aktivlarini daromadligini oshirish yo'llari.....	118
Elbusinova Umida Khamidullaevna	

Ekologik omillar o'zgarishining dehqon xo'jaliklari yalpi hosiliga ta'siri	123
Otamurodova Dildora Abdukrimovna	
O'zbekiston tijorat banklarining yashil iqtisodiyotdagi o'rni	128
Eshev Furqat A'zamovich, Ibragimova Feruza Axtamovna, Jumanazarova Malika Baxtiyorovna, Rahmatova Mohina Dilmurod qizi	
Использование интеллектуальных технологий в процессе обслуживания клиентов банка	132
Хашимова Дилёра Пахритдиновна	
Innovatsion faoliyatning moliyaviy rag'batlantirish va boshqaruv samaradorligini belgilovchi omil va jihatlar.....	138
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
Import tovarlari bo'yicha aksiz solig'ini undirishning nazariy asoslari.....	143
Abdurasulov Murodjon Bahrom o'g'li	
Роль цифровых валют центральных банков в модернизации платёжной инфраструктуры: мировой опыт и перспективы Узбекистана	150
Срожиддинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.	
Tijorat banklarida chakana to'lov tizimlarini nazariy asosi.....	155
Sultonov Davronjon Rustam o'g'li	
Tikuv-trikotaj korxonalarida raqobatbardoshlikni oshirishda strategik menejmentning roli	161
Mamatraimov Islom Mamanazarovich	
Bank likvidligini boshqarishda valyuta kursi barqarorligini ta'minlash mexanizmlari.....	166
Sattorova Nasiba G'anjion qizi	
Ta'lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o'smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O'zbekiston.....	170
Islomova Dilrabo Salomovna	
Iqtisodiy masalalarni matrilsalar nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish.....	175
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, To'rayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy G'ayrat qizi, Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi	
Pul bozori barqarorligini ta'minlashda tijorat banklarida likvidlikni boshqarish samaradorligi	188
Sattorova Nasiba G'anjion qizi	
The role of digitalization of healthcare in the implementation of the safe city project	192
Akbarjon Iminov	
Аутоиммунные поражения центральной нервной системы, возникающие после стрептококковой инфекции	198
Умарова Саодат Сулаймоновна, Нормаматов Бахтиёр Ботиралиевич	
Iqtisodiyotiga yo'naltirilgan investiyalar tahlili.....	204
Namozov Olim Botirovich	
Creating a favorable climate for investment in agriculture	209
U.I.Djumaniyazov, B.J.Mirzaev	
Davlat ishtirokidagi korxonalarni korporativ boshqaruvni xalqaro standartlari asosida takomillashtirish	214
F.Djalilov	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy su'gurta qilish xarajatlarini hisobi.....	222
Kuliboyev Azamat Shonazarovich	

DAVLAT TIBBIYOT TASHKILOTLARIDA ISH BERUVCHINING FUQAROLIK JAVOBGARLIGINI MAJBURIY SU'GURTA QILISH XARAJATLARINI HISOBI

Kuliboyev Azamat Shonazarovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti professori, PhD.

e-mail: a.kuliboyev@tseu.uz

ORCID: 0000-0002-3357-070X

Annotatsiya: Ushbu maqolada ish beruvchining fuqorolik javobgarligini majburiy sug'urta qilishning amaliy jihatlari ko'rsatilgan. Sug'urta mukofotini hisoblash, xarajatlar smetasida aks ettirish tartibi keltirilgan. Davlat tibbiyot tashkilotlarida sug'urta mukofoti summalari buxgalteriya o'tkazmalarida aks ettirilgan.

Kalit so'zlar: davlat tibbiyot tashkiloti, buxgalteriya hisobi, byudjet tasnifi, majburiy sug'urta, sug'urta mukofoti, sug'urta summasi, yillik bazaviy stavka, sug'urta tarifi koeffitsienti.

Аннотация: В данной статье показаны практические аспекты обязательного страхования ответственности работодателя. Порядок расчета страховой премии отражается в смете расходов. Суммы страховых взносов в государственных медицинских организациях отражаются в бухгалтерских проводках.

Ключевые слова: государственная медицинская организация, бухгалтерский учет, бюджетная классификация, обязательное страхование, страховая премия, страховая сумма, годовая базовая ставка, страховой тарифный коэффициент.

Abstract: This article shows the practical aspects of compulsory employer liability insurance. The procedure for calculating the insurance premium is reflected in the cost estimate. The amounts of insurance premiums in public medical institutions are reflected in accounting entries.

Key words: state medical institution, accounting, budget classification, compulsory insurance, insurance premium, sum insured, annual base rate, insurance tariff coefficient.

KIRISH

Jahonda davom etayotgan globalizatsiya jarayonlari mehnat bozorida ish beruvchining fuqorolik javobgarligini majburiy sug'urtalash masalalari xalqaro qonunchilikda fuqorolarning manfaatlarini ijtimoiy himoya qilishning ishonchli tizimi hamda mehnat munosabatlarini tartibga solishning muhim sharti sifatida qaralmoqda. Shuningdek, xalqaro maydonda fuqorolarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishda sug'urta xizmatining o'рни va ahamiyati ortib bormoqda, bu jarayon esa majburiy sug'urta sohasini yanada rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi. Ish beruvchining fuqorolik javobgarligini majburiy sug'urtalashni umumiy tartibga solish fuqorolar manfaatlarini himoya qilish bilan birga ularning huquqi izdan chiqishini kamaytiradi.

Ish beruvchining fuqorolik javobgarligini sug'urta qilish – bu xodimlar haqida g'amxo'rlik qilish, xodimning mehnatda mayib bo'lishi yoki kasb kasalligiga chalinish holatida xarajatlar qoplanishi va xodimga lozim darajada yordam ko'rsatilishi kafolatidir.

Shuning uchun ham barcha byudjet tashkilotlarida, xususan, davlat tibbiyot tashkilotlarida ham har moliya yilida byudjet va byudjetdan tashqari mablag'lar bo'yicha tuziladigan xarajatlar smetasida ish beruvchining fuqorolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish bo'yicha sug'urta mukofoti summasi qo'yiladi [6]. Bu ham o'ziga yarasha hisob – kitob qilishni, buxgalteriya hisobi va hisobotida aks ettirishni talab qiluvchi alohida e'tiborga molik ish hisoblanadi.

MAVZUYA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tadqiqot mavzusi doirasida xorijlik iqtisodchi olimlaridan A.A.Ushakov, A.V.Fedotov, E.A.Fedchenko, S.Yu.Firstova, I.S.Bektereva va O.P.Polonskayaning ilmiy asarlari va tadqiqotlari tahlil qilib o'rganilganda, ular byudjet tashkilotlari va davlat tibbiyot muassasalarida buxgalteriya hisobi tashkil qilinishining tashkiliy, uslubiy va texnik jihatlarini o'rganishgan. Shuningdek, mamlakatimiz iqtisodchi olimlari M.Ostonakulov, Ch.Rizaev, S.U.Mehmonov, A.A.Ostonokulov, K.Sh.Ibragimov, Z.U.Xamidova va Sh.M.Qurbonovlar ham byudjet va davlat tibbiyot tashkilotlarida buxgalteriya hisobi tashkil etish, byudjetdan tashqari mablag'lar hisobini va ichki auditi uslubiyatini takomillashtirish masalalarini tadqiq etgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqorolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish xarajatlarini hisobiga doir mamlakatimizda ilmiy – tadqiqot ishlari olib borilmagan. Bizning fikrimizcha, ushbu mavzu doirasida tadqiqot olib borish ham muhim ahamiyat kasb etadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Davlat tibbiyot tashkilotlarida xarajatlar smetalarini tuzish, ko'rib chiqish, qabul qilish va ularning ijrosi to'g'risidagi hisobotlarni Byudjet tasnifini qo'llash bo'yicha yo'riqnomaga muvofiq rasmiylashtirish kerak [7]. Iqtisodiy tasnif bo'yicha byudjet tizimi byudjetlari xarajatlarining II-guruhi 41-21-200 "Ijtimoiy ehtiyojlarga boshqa ajratmalar/ badallar" elementi sug'urta tariflari bo'yicha majburiy tibbiy sug'urtaga, ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisa va kasb kasalliklaridan majburiy davlat ijtimoiy sug'urtasi bo'yicha badallarni, shuningdek, ijtimoiy ehtiyojlarga boshqa badallar va ajratmalarni o'z ichiga oladi [3].

Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqorolik javobgarligini majburiy sug'urta qilishning huquqiy asosi O'zbekiston Respublikasining "Ish beruvchining fuqorolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish to'g'risida" Qonunini hisoblanadi [8].

Ushbu Qonunning 4–moddasida "Ish beruvchining o'z fuqorolik javobgarligini sug'urta qilish bo'yicha majburiyati" da:

"Xodim o'z mehnat vazifalarini bajarishi bilan bog'liq holda mehnatda mayib bo'lishi, kasb kasalligiga chalinishi yoki sog'lig'ining boshqa tarzda shikastlanishi munosabati bilan uning hayoti yoki sog'lig'iga yetkazilgan zararning o'rnini qoplash bo'yicha ish beruvchi o'z fuqorolik javobgarligini ushbu Qonunda belgilangan shartlar asosida va tartibda sug'urtalashi shart" deb ko'rsatilgan [1].

Ish beruvchi u davlat ro'yxatidan o'tkazilgan sanadan yoki ish beruvchilar — jismoniy shaxslar uchun mehnat shartnomasi (kontrakti) tuzilgan sanadan boshlab 15 ish kunidan kechikmay mehnatda shikastlanish, kasb kasalligi yoki uning mehnat majburiyatlarini bajarishi bilan bog'liq holda sog'lig'ining boshqa shikastlanishi munosabati bilan xodimning hayotiga yoki sog'lig'iga yetkazilgan zararni qoplash bo'yicha o'z fuqorolik javobgarligini sug'urta qilishi shart [2].

Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqorolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish shartnomasi bo'yicha sug'urta mukofotlarini hisoblash va to'lash tartibi O'zbekiston Respublikasining Vazirlar Mahkamasining 2009 yil 24 iyundagi "Ish beruvchining fuqorolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi Qonunini amalga oshirish choratadbirlari haqida"gi 177-sonli Qarori bilan tasdiqlangan "Ish beruvchining fuqorolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish qoidalari"ga muvofiq amalga oshiriladi.

Majburiy sug'urta qilish shartnomasi bo'yicha sug'urta summasi quyidagi miqdorda belgilanadi:

- Majburiy sug'urta qilish shartnomasi tuzilgan sanadagi holatga ko'ra faoliyatini bir yildan ortiq amalga oshirib kelayotgan ish beruvchi uchun — majburiy shartnoma tuzilgan oydan oldingi o'n ikki oy uchun ish beruvchi barcha xodimlarining bir yillik ish haqi miqdorida;

- O'z faoliyatini yangidan amalga oshirayotgan ish beruvchi uchun — majburiy sug'urta qilish shartnomasi tuzilgan oydan keyingi o'n ikki oy uchun ish beruvchi barcha xodimlarining bir yillik ish haqi miqdorida. Bunda yillik ish haqi birinchi oydagi ish haqi miqdorini o'n ikki ga ko'paytirish orqali hisoblab chiqiladi;

- Faoliyatini bir yildan kam bo'lgan muddatga amalga oshiruvchi ish beruvchi uchun — ish beruvchi barcha xodimlarining ish beruvchining mazkur faoliyati amalga oshiriladigan muddatdagi ish haqi miqdorida.

Sug'urta mukofoti summasini aniqlashda sug'urtalovchilar tomonidan majburiy sug'urta qilish bo'yicha sug'urta tariflari koeffitsientlarini qo'llash tartibi quyidagicha:

1. Bir yil muddatga majburiy sug'urta shartnomasini tuzishda ushbu shartnoma bo'yicha to'lanishi kerak bo'lgan sug'urta mukofoti miqdori (PR) quyidagi formula orqali aniqlanadi:

$$PR=SS \times TB \times KST / 100 \quad (1) \quad PR=SS \times TB \times KST / 100$$

Bu yerda:

SS - sug'urta summasi;

TB - yillik bazaviy stavka, 0,1 foizi miqdorida belgilanadi hamda barcha ish beruvchilar va sug'urtalovchilar uchun yagona hisoblanadi;

KST - sug'urta tarifi koeffitsienti.

2. Bir yildan kam muddatga majburiy sug'urta shartnomasini tuzishda ushbu shartnoma bo'yicha to'lanishi kerak bo'lgan sug'urta mukofoti miqdori (PR) quyidagi formula orqali aniqlanadi:

$$PR = \frac{SS \times TB \times KST}{100 \times 365 \times D} \quad (2)$$

Bu yerda:

SS - sug'urta summasi;

TB - yillik bazaviy stavka 0,1 foizi miqdorida belgilanadi hamda barcha ish beruvchilar va sug'urtalovchilar uchun yagona hisoblanadi;

KST - sug'urta tarifi koeffitsienti;

D - majburiy sug'urta shartnomasi tuziladigan kunlar soni [2].

Bizning tadqiqot obyektimiz Nogironligi bo'lgan shaxslarni reabilitatsiya qilish va protezlash milliy markazi hisoblanadi. Ushbu markaz davolash muassasasi bo'lib, har yili sug'urta tashkilotlari bilan byudjet va byudjetdan tashqarimablag'lar bo'yicha ish beruvchining fuqorolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish shartnomalarini tuzadi. Shuni inobatga olib, biz markazning 2023 yildagi moliyaviy hisobot ma'lumotlaridan foydalangan holda, 2024 yildagi sug'urta mukofoti miqdorlarini quyidagi formula orqali hisoblaymiz:

$$PR = \frac{SS \times TB \times KST}{100} \quad (1)$$

2023 yilda byudjet mablag'lari hisobidan 41-11-100 "Asosiy ish haqi" modda bo'yicha haqiqiy xarajat (SS) 8 873 579 200 ming so'mni tashkil qilgan. Yillik bazaviy stavka (TB) 0,1 foizi miqdorida belgilanadi. Sug'urta tarifi koeffitsienti (KST) 0,571 deb olinadi, chunki markaz kasbiy tavakkalchilik klasslari bo'yicha iqtisodiyot tarmoqlari (kichik tarmoqlar)ning 01 klassining 16-satri "Uchastka, tuman, markaziy tuman, shahar, markaziy shahar, viloyat, respublika kasalxonalari. Statsionariga ega bo'lgan tibbiyot-sanitariya qismlari, davolash-profilaktika muassasalari va maxsus tipdagi davolash-profilaktika muassasalari"ga kiradi. Ushbu formuladan foydalangan holda markazning byudjet mablag'lari bo'yicha sug'urta mukofoti miqdori quyidagicha hisoblab chiqiladi:

$$PR = \frac{(8873579200 \times 0,1 \times 0,571)}{100} = 5066814 \text{ so'm}$$
$$PR = \frac{(8873579200 \times 0,1 \times 0,571)}{100} = 5066814 \text{ so'm}$$

Demak, markazning 2023 yil byudjet mablag'lari bo'yicha tuziladigan xarajatlar smetasining 41-21-200 "Ijtimoiy ehtiyojlarga boshqa ajratmalar/badallar" xarajatlar moddasidagi ish beruvchining fuqorolik javobgarligi bo'yicha sug'urta mukofoti miqdori 5 066 814 so'mni tashkil etar ekan.

2023 yilda byudjetdan tashqari mablag'lari hisobidan 41-11-100 "Asosiy ish haqi" modda bo'yicha haqiqiy xarajat (SS) 5 653 495 100 so'mni tashkil qilgan.

Yuqaridagi formula asosida byudjetdan tashqari mablag'lari bo'yicha sug'urta mukofoti miqdori quyidagicha hisoblab chiqiladi:

Demak, markazning 2024 yil byudjetdan mablag'lari bo'yicha tuziladigan daromadlar va xarajatlar smetasining 41-21-200 "Ijtimoiy ehtiyojlarga boshqa ajratmalar/badallar" xarajatlar moddasidagi ish beruvchining fuqorolik javobgarligi bo'yicha sug'urta mukofoti miqdori 3 228 146 so'mni tashkil etar ekan.

Biz yuqorida hisoblagan ish beruvchining fuqorolik javobgarligi bo'yicha sug'urta mukofoti miqdorlari Davlat byudjeti xarajatlarining iqtisodiy tasnif (xarajatlar guruhi bo'yicha) II-guruh "Ish haqiga qo'shimchalar"dagi 41-21-200 "Ijtimoiy ehtiyojlarga boshqa ajratmalar/badallar" xarajat moddasida rejalashtiriladi, xarajatlar smetalarida tasdiqlanadi, ijrosi ta'minlanadi hamda moliyaviy hisobotlarda aks ettiriladi.

Yagona hisoblar rejasining 151 300 «Byudjet tashkilotlarining sug'urta to'lovlari bo'yicha hisob-kitoblardan debitor qarzlari» subscheyti byudjet tashkilotlarining sug'urta bo'yicha to'lovlarga doir hisob-kitoblardagi debitor qarzlarni, jumladan ish beruvchining fuqorolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish bo'yicha operatsiyalarni buxgalteriya hisobida aks ettirish uchun qo'llaniladi.

341 300 kreditor qarzlari» subscheyti byudjet tashkilotlarining sug'urta bo'yicha to'lovlarga doir hisob-kitoblardagi kreditor qarzlarni, jumladan ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish bo'yicha operatsiyalarni buxgalteriya hisobida aks ettirish uchun qo'llaniladi.

Ushbu subschetning kredit tomonida tashkilotlar tomonidan majburiy sug'urta qilish shartnomasi bo'yicha sug'urta mukofoti summasi hamda sug'urta majburiyatlari bilan bog'liq boshqa majburiyatlarni hisoblanishi, debet tomonida esa, hisoblangan majburiy sug'urta qilish shartnomasi bo'yicha sug'urta mukofoti summalarini, shuningdek boshqa sug'urta majburiyatlarining to'lanishi (bajarilishi) aks ettiriladi [4]. Davlat tibbiyot tashkilotlarida sug'urta mukofoti summalarini buxgalteriya o'tkazmalarida quyidagicha aks ettiriladi:

1-jadval. Byudjet mablag'lari va boshqa xarajatlar bo'yicha sug'urta mukofotlari taqsimoti

№	Mumolalar mazmuni	Dt	Kt	Summa	MO	Asosiy bo'luvchi hujjat
1	Byudjet mablag'lari xosobidan sug'urta mukofoti xisoblandi	710000	341300	5 066 814	5	Sug'urta shartnomasi, buxgalteriya hujjatlari
2	Byudjetdan tashqari rivojlantirish jamg'armasi mablag'lari xosobidan sug'urta mukofoti xisoblandi	742000	341300	3 228 146	5	Sug'urta shartnomasi, buxgalteriya hujjatlari
3	Byudjetdan tashqari rivojlantirish jamg'armasi mablag'lari xosobidan sug'urta mukofoti o'tkazib berildi	341300	503000	5 066 814	2	Sug'urta shartnomasi, tuyul topshiriknomasi
4	Byudjetdan tashqari rivojlantirish jamg'armasi mablag'lari xosobidan sug'urta mukofoti o'tkazib berildi	341300	102402	3 228 146	3	Sug'urta shartnomasi, tuyul topshiriknomasi
5	Musaxassada texnik xavfsizlik va natijaviy xabarlarni qabul qiluvchi salomatlikka ta'kil uchu sug'urta tashkiloti bajarildi	102402	151300	2 150 000	3	Sug'urta shartnomasi, buxgalteriya hujjatlari

Ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urtalash bo'yicha kassa va haqiqiy xarajatlar hisobi davlat tibbiyot muassasalarining quyidagi moliyaviy hisobot shakllarida aks ettiriladi:

1. Xarajatlar smetasining ijrosi haqidagi hisobot (2-son shakl);
2. Tibbiyot tashkilotlarining moddiy rag'batlantirish va rivojlantirish jamg'armasi bo'yicha pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot;
3. Boshqa byudjetdan tashqari mablag'lar harakati to'g'risidagi hisobot;

XULOSA VA TAKLIFLAR

Davlat tibbiyot tashkilotlarining xarajatlar smetasini tuzish amaliyotida sug'urta mukofoti to'g'ri hisoblash, byudjet tasnifi asosida smetada aks ettirish va smetada to'lovlarni oylar kesimida rejalashtirish borasida xato va kamchiliklarga yo'l qo'yish holatlari uchrab turadi.

Amaliyotda ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urtalash bo'yicha sug'urta mukofotlarini smeta, buxgalteriya hisobi va hisobotlarida to'g'ri rasmiylashtirish uchun avvalo me'yoriy hujjatlardagi qoidalarga amal qilish kerak. Xarajatlar smetasida majburiy sug'urtalash shartnomasi bo'yicha sug'urta mukofoti summasini to'g'ri ko'rsatish uchun shartnoma shartlarini va ushbu xarajatlarning buxgalteriya hisobida yuritilish tartibini tekshirib turish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

FOYDANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Иш берувчининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий суғурта қилиш тўғрисида” Қонуни, 2009 йил 16 апрелдаги ЎРҚ-210-сонли Қонуни.
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Иш берувчининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий суғурта қилиш тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Қонунини амалга ошириш чора-тадбирлари ҳақида”ги Қарори, 2009 йил 24 июнь 177–сон.
3. Бюджет таснифини қўллаш бўйича Йўриқнома. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2010 йил 11 октябрда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 2146.
4. Бюджет ташкилотларида бухгалтерия ҳисоби тўғрисидаги Йўриқнома. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2010 йил 22 декабрда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 2169.
5. Бюджет ташкилотлари ва бюджет маблағлари олувчиларнинг даврий молиявий ҳисоботларини тузиш, тасдиқлаш ҳамда тақдим қилиш бўйича Қоидалар. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2018 йил 15 февралда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 2971.
6. Кулибоев А. ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИДА БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБНИНГ УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ // Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/ Actual Problems of Humanities and Social Sciences. – 2023. – Т. 3. – №. 8.

7. Shonazarovich K. A. REGULATORY AND LEGAL REGULATION OF ACCOUNTING IN BUDGETARY INSTITUTIONS //EPRA International Journal of Economics, Business and Management Studies (EBMS). – 2023. – T. 10. – №. 6. – С. 82-86.
8. Кулибоев А. Давлат тиббиёт муассасаларида бошқарув ҳисобини ташкил этиш босқичлари //MOLIYA VA BANK ISHI. – 2022. – Т. 8. – №. 1. – С. 84-89.
9. Mehmonov S.U., Kuliboyev A.Sh. Byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari jamg'armalari hisobi. Oquv qo'llanma. –Т.: "Iqtisod-Moliya", 2018.-192 b.
10. Ризаев Чиндали. Бюджет ташкилотларида бухгалтерия ҳисоби ҳисобварақларидаги жараёнларни ҳисобга олиш. Услубий қўлланма. Т.: "HILOL MEDIA", 2019. -208 б.
11. Остонокулов Азамат Абдукаримович. Монография. Бюджет ташкилотларининг бюджетдан ташқари маблағлари ҳисоби ва ҳисоботи методологиясини такомиллаштириш.Т.: "VNESHEWESTPROM" нашриёти, 2021, 208 б.
12. Ногиронлиги бўлган шахсларни реабилитация қилиш ва протезлаш миллий марказининг 2023 йилги молиявий ҳисобот маълумотлари.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
